

PROJEKTEK AZ SZTE MŰVÉSZETTEL AZ OKTATÁSÉRT KUTATÓCSOPORTJÁBAN

Emőke VARGA ¹

ABSTRACT

PROJECTS IN THE ART FOR EDUCATION RESEARCH GROUP OF THE SZTE

This study presents the history and achievements of the cultural, artistic and scientific programmes of the intellectual community of researchers, teachers, educators and students at the University of Szeged, which has been operating for fifteen years. The session will focus on two questions in the context of the key themes of art, culture and teacher education and talent management: (1) How can the joint teacher-student research methodological principles be used to expand the higher education curriculum for the arts education of young children, especially in the communicative forms of picture and digital book storytelling? (2) Under what conditions will the artistic phenomena experienced through the empirical research coordinated in the workshop inspire the talented students of the group to further research?

KEYWORDS

research group, art education, picture and interactive book, teacher training, talent management

BEVEZETŐ

A téma indoklása

A Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport (MűOK) 2009-ben alakult meg a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán, a magyarországi felsőoktatási praxisban nem vagy csak részben perspektivált művészet- és tudományközi kérdésekkel foglalkozik. Hogy története, illetve az arculatát meghatározó – a konferencia szűkebb szempontrendszerére utaló terminológiában fogalmazva – új metodikai „kongruenciái” keresésének a folyamata miért tarthat számot az anyaintézmény keretein kívül is a szakmai figyelemre, úgy véljük, a következőkkel indokolható. Egyrészt a kutatócsoport a művészetek közvetítésében a – nem csak hazai keretek közt népszerűsített – ún. kiterjesztett vagy harmadik generációs egyetemi modellnek megfelelő, egyéni és szervezeti szintű tudástranszfer megvalósítására és flexibilis módszerek kidolgozására törekszik, másrészt a megvalósítással kapcsolatos eredményei, az utóbbi években túlmutattak az anyaintézmény határain.

A kutatócsoport szerkezeti felépítése, célkitűzései

A MűOK célkitűzései alapvetően tehát a következő tématerületek kutatására irányulnak: milyen módon, a közös oktatói-hallgatói kutatások milyen metodikai elvei mentén és milyen kutatási problémák, (rész)kérdések tematizálásával bővíthető ki (1) a kisgyermekek digitális művészeti nevelésére, valamint (2) a képeskönyves mesélés kommunikációs formáira vonatkozó tananyag. E kibővítés, a különböző típusú intézményi (egyetemi, egyetemközi és a

¹ Dr. habil. Varga Emőke, tanszékvezető főiskolai tanár, Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar, e-mail: magonyne.varga.emoke@szte.hu

piaci szereplőkkel való mátrix-szerű) együttműködés célja továbbá, hogy a leendő pedagógusok majdani, a mindennapi gyakorlatba beágyazott, hasznossági és célracionális megfontolások alá rendelt tevékenységeiben minél több szerepe legyen az esztétikai szempontoknak. Pedagógiai praxisukban legyen szerepe a művészet expanziójának; a közös művészeti tevékenységben rejlő társadalom- és közösségformáló, szociális erő felfedezésének.

A kutatócsoport tagságát elsősorban óvodapedagógus, valamint tanító, szociálpedagógus és rajztanár szakos hallgatók, továbbá az egyetem (elsősorban a kar) oktatói és kutatói, valamint pedagógusok alkotják. A megalakulás időpontjában a 20 főt még alig meghaladó létszám a későbbiekben folyamatosan változott, az első, a 2010 tavaszán megrendezett, az országos média által is figyelemmel kísért művészeti és tudománypopularizáló program, a MedvEst sikere ugyanis hamarosan hozzájárult a tagság összetételének komplexebbé válásához, létszámának bővüléséhez. Ugyanakkor már a kezdetekkor is látható volt, hogy a fenntarthatóságnak az oktatói jelenlét kontinuitása, valamint (legalább részlegesen) a hallgatói tagság alumni rendszerben történő megtartani tudása a záloga. Ez utóbbi azért is fontos, mert a 3–5 éves, de különösen a hároméves alapképzésben részt vevő hallgatók számára az ismeretszerzés és -átadás tekintetében felhasználható hasznos idő, rendkívül rövid. A diplomás pedagógusként vállalt „meghosszabbított” tagság viszont nemcsak az információcsere természetes átadásához teremti meg a feltételt, de mint példa, az új hallgatói státusú tagokra is ösztönzőleg hathat.

Az elnökből, az alelnökből és a titkárból álló vezetőség a tagok számára előkészíti a projekteket, koordinálja és promotálja a programokat, a tehetséges hallgatók számára szakmai-tudományosa és művészeti szereplések lehetőségét biztosítja (ehhez tagsági könyvet és igazolásokat állít ki, saját weboldalon keresztül publicitást biztosít (www.muok.ucoz.hu)).

A MűOK projektjeit a JGYPK Tanító- és Óvóképző Intézete, valamint, pályázati lehetőségek felkínálásával, a kari Tudományos Pályázatok Bizottsága több alkalommal támogatta.

A MűOK létrejöttének okai

Az első ok, amely a kutatócsoport létrejöttéhez, formálódásához, majd végsősoron mátrix-jellegének kialakulásához, azaz a tudástranszfer – saját keretek közt megvalósított – metodikájának kidolgozásához vezetett el, a következő tényezőkkel van összefüggésben: az egyetemi intézményi struktúra (az elmúlt két évtizedben tapasztalható) megváltozása, az oktatói-kutatói szerepkörök és feladatok módosulása, az új jellemzőket mutató, a fogyasztói társadalom elvárásaihoz igazodó hallgatói mentalitás kialakulása.

Intézményi keretek és ezek változásai

A hazai osztatlan tanárképzés megszüntetését követően, 2007-ben a Szegedi Tudományegyetem Pedagógusképző Karán több szaktanszék működése vált lehetetlenné, ezzel együtt szükségszerűvé a kar szervezeti átalakítása. A művészeti oktatás, az irodalmi, a zenei, a vizuális művészeti nevelésre történő felkészítés már csak új intézményi keretek között folytatható tovább. Az intézetek, köztük a Tanító- és Óvóképző Intézet (TÓKI, jelenleg Alkalmazott Pedagógiai Intézet, API), valamint a Művészeti Intézet struktúrájának kialakításának újdonságai (a tanszékek és szakcsoportok létrehozásától a tantárgyi szerkezet kimunkálásán át az elméleti és gyakorlati képzési elvek kialakításáig, a személyi feltételek megteremtéséig), valamint művészet- és tudományközi elveken alapuló oktatási gyakorlata okán, kedvező feltételeket kínált az önszerveződő kutatócsoportok és műhelyek létrejöttéhez. Ezek a szerveződések ugyanis – mivel jellegükből kifolyólag az aktuális oktatói-hallgatói elvárásnak, kérdésfelvetéseknek, érdeklődési irányoknak stb. megfelelően, tehát viszonylag szabadon strukturálódhattak (programjaik tematikáját és metodikáját nem kötötte merev szabályrendszer) – csök-

kenteni tudták a korábbi oktatási szerkezet kényszerű felszámolása, valamint az új társadalmi és oktatáspolitikai elvárások következtében keletkező diverzitást.

Az oktatói feladatokat érintő változások

A felhalmozódott és 2007-től hasznosítatlanná vált szellemi tőke és tapasztalat egyéni oktatói szinten is indokoltá tette a még bejáratlan elméleti és praktikus területek feltérképezését, majd a tudástranszfer előkészítését és megkezdését, ezzel együtt az intézményi résztvevők közti kapcsolatok megújítását. Egyébiránt e folyamatot a TÓKI óvópedagógus és tanító szakjának képzési alapelvei – melyek a különböző tudomány- és művészeti területek közti komplexitásra épülnek –, eleve indukálták is, a más-más diszciplína és művészeti ág oktatásában érdekelt intézményi képviselők közös, tanórán kívül megvalósított projektekből kezdtek el együttműködni. A kényszerhelyzet szülte oktatói szituatizáltság indirekt következményeként könnyvelhető el tehát az oktatók önfejlesztési tevékenysége és fokozódó emberi-tőke beruházása, melynek részét képezi a tanórán kívüli műhely- és kutatómunka. A MűOK-ban az énekzene, a képzőművészet, az irodalom, a pedagógia, a matematika, a filozófia, a biológia tudományterületeit művelő oktatók kerültek az intézményi struktúra különböző szintjeinek képviselőivel kialakított alkalmi, önszerveződésen alapuló munkakapcsolatba. Számszerűsítve: 2010-2024-ben, 26 program keretében, 57 fő oktató-kutató vett részt közös projektekből, e létszámon belül 24 fő a Szegedi Tudományegyetem, 16 fő más felsőoktatási intézmény oktatójaként (Moholy-Nagy Művészeti Egyetem, Pázmány Péter Tudományegyetem, Pannon Egyetem, Kecskeméti Főiskola, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Magyar Képzőművészeti Egyetem, Károli Gáspár Református Egyetem, Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem) és 17 fő kulturális intézmények képviselőjeként.

A hallgatók integrálásának feladatait érintő változások

A Szegedi Tudományegyetem mint harmadik generációs egyetem működésére is jellemző piacosodás következménye az, hogy az intézménynek és dolgozóinak egyre több, az üzleti világ működését jellemző módszert kell alkalmaznia a hallgatók toborzásához, intézménybe vonzásához. (A kérdéssel kapcsolatban általános összefüggéseket fogalmaz meg Petőné (2014).) A minőség rovására menő mennyiségi elv, az eltömegesedés pedig nem kedvez a műhelyek működtetésének. A művészeteket közvetítő, a tanórán kívüli, a szabadidő „rovására” megvalósuló programok ma már csak a legelhivatottabb hallgatók számára vonzóak, hiszen a részvételnek nincsen kézzelfogható és azonnali haszna, ráadásul a kutatói vagy közvetítői munka idő- és energiaigényes is. Még egy bő évtized (2009-2024) viszonylatában is tapasztalható, hogy a legelső, a jelentős létszámú hallgatói kollektívától elinduló kezdeményezések – melyek célja a jó közösség megteremtése, a tudás megszerzése, a szakpresztízsének növelése volt – egyre inkább elhalnak, az idealizmust felváltja a pragmatizmus. És bár egy kutatócsoport vagy művészetközvetítő műhely ügye sohasem volt a tömegek ügye, egy hallgatók, oktatók, kutatók együttműködésén alapuló szervezet, mint a MűOK, folyamatos működését ma már nem az „alulról” szerveződés, hanem vagy az oktatói-hallgatói interperszonális kapcsolat biztosítja (amennyiben ez elég dinamikus) vagy ösztöndíjak elnyerésére irányuló kreditszerzési cél, illetve szakdolgozat (elő)képzésére irányuló szándékok és tervek (pl. empirikus kutatásokban való részvétel).

Összességében a műhely saját keretein belül legkorábban megtapasztalhatóvá vált „inkongruenciát” egyrésztől tehát a tágabb kulturális jellemzők, ezen belül a felsőoktatás tömegessé válása eredményezte, másrésztől viszont, 2013–2018 közt, belső intézményi eredők is: elsősorban azok a vezetői rendelkezések, melyek a humán erőforrás bővítésére és az intézmény belső strukturálódási folyamataira vonatkoztak. Ebben az időszakban kevésbé volt

kontrollált például az, hogy egy szervezeti egységen belül egészséges-e a hallgatói létszám és a műhelyek számának aránya. Miközben ugyanis egyrésztől örvendetes volt, hogy két-három éven belül további hat frissen szerveződött kutatócsoport kezdhette meg a működését az 500-600 főt számláló intézeten (TÓKI) belül, és ez, kezdetben legalábbis, „pezsdítően” hatott az oktatók és a hallgatók szakmai működésére egyaránt, azon közben a humán erőforrás működése, a szakmai-pedagógiai célok kevésbé kerültek vezetői kontroll alá. Mivel a hallgatói „felvevő piac” rövidesen egyébként is túlzottan szűkösnek bizonyult, a kezdeményezések egy-két szakmai rendezvény megszervezése után elhaltak. (A háttérben gyakran játszott szerepet a műhelyt vezető oktató szakmai motiváltságának gyengülése vagy oktatói státuszának megszűnése.) Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a MűOK-ot is érintő elaprózódási veszélynek egy ideig ellen tudott tartani az a tantárgyi követelményrendszerre vonatkozó koncepció, mely lehetővé tette a tanszéki-intézeti empirikus kutatások szabadon választható kurzusok keretében történő integrálását. Ez a kétségtelenül kényelmet és konszenzust biztosító megoldás különösen azokban az években volt eredményes, amikor a szabadon választható tantárgyakat szűkebb intézeti és nem „bő” összegyűjtési kínálatból választhatták ki a hallgatók.

A MűOK viszonylatában egy példa: 2014-től a hallgatók a *Pedagógiai kommunikációs készségfejlesztés* című kurzus tanóráin ismerhették meg és próbálhatták ki a gyakorlatban is a nemzetközi piacon akkor még csak néhány éve, a hazai piacon pedig csak egy évvel korábban megjelent, innovatív meseközvetítési módként elismert alkalmazástípus, az interaktív mesekönyv használatát. A vonatkozó elméleti kérdéseket – az adott kurzus tematikus perspektíváinak megfelelően – a *Művészettel az oktatásért* és a *Képeskönyvkutatás* kurzus tanórái is tárgyalták. E szabadon választható tantárgyak – a nyomtatott és a digitális könyves meseközvetítés különbségeinek feltérképezése mellett – célul tűzték ki az óvodai foglalkozások során szerzett, a gyermekek interaktív és képeskönyves meseélményeivel kapcsolatos adatfelvételek, interjúk és mérési tapasztalatok feldolgozását is.

Nyilvánvaló, hogy a tematikákban követelményként megjelenített feladatok, majd ezek elvégzésének rendszeres számonkérése, rövid távon kiszámíthatóbbá tette a kutatócsoportok munkáját, ugyanakkor az is nyilvánvaló volt, hogy mind az oktatói, mind a hallgatói, a műhelyek működésének lényegét adó autonómiát korlátozta.

Bár az eredeti szándék szerint éppen a tanórán kívüli hallgatói-oktatói műhelymunka lényegét kívánta megőrizni egy kari, azaz egy magasabb szervezeti szinten létrehozott, a JGYPK-n működő műhelyeket és kutatócsoportokat tömöríteni kívánó szakkollégiumi „erőösszevétel”, valójában, érdemi oktatói érdeklődés híján, célját nem tudta betölteni, néhány éven belül, intézeti és tanszéki keretek közé szorult vissza.

Az intézeti-tanszéki vezetési elvek, melyek tehát intézményesítették a tanórán kívüli műhelymunka és a hivatalos tanórák feladatvégzésének párhuzamosságát, a két platform szabad átjárását, továbbá propagálták a tanórán kívüli szakmai és kutatómunkát, rövid távon segítettek megakadályozni a MűOK önszerveződési folyamatainak lelassulását. Hosszú távon ugyanakkor mindez, nemcsak az ez idő alatt is érvényesülő elaprózódás okozta elszívó hatás és a műhelyek vezetői közti konkurencia harc miatt nem jelenthetett megoldást, de azért sem, mert pusztán elfedte, de orvosolni nem tudta a hallgatói mentalitásban is megmutatkozó szociális eredők következményeit (lásd a kitarás, a szakmai kíváncsiság, a motiváltság gyengülését).

Az említett oktatási és kulturális folyamatok következtében megváltozott gondolkodás, a hallgatói szemléletet is átformáló új értékrend az online oktatásra történő kényszerű áttéréssel jutott el ahhoz a ponthoz, melyet a kutatócsoport történetében paradigmaváltásként értékelhetünk. A korábban magától értetődőnek tűnő projektszervezési stratégiák átalakítása vált szükségessé. Az elsődleges feladatot, illetve a problémát nem elsősorban a leg-

megfelelőbb digitális platformok megtalálása vagy a közös munkaidő megszervezése jelentette, hanem több esetben is, a tagok pandémia általi egészségügyi érintettsége, valamint a kutatócsoportba történő új tagok bevonásához szükséges propagandisztikus eszközök elégtelensége. Míg ugyanis az egyetemi oktatók és kutatók projektbe integrálása a helyzethez képest gördülékenynek bizonyult, azon közben a hallgatói információátadási folyamatok diffúzzá és szakadozottá váltak. A jelenléti munkaformákat csak ideig-óráig lehetővé tevő szemeszterek számának emelkedése együtt járt a tagság folytonosságára és megújítására irányuló egyéni tervek, általában is az egyéni szakmai ambíciók kiteljesítésére irányuló törekvések elhalásával.

Mindennek ellenére, bár csak néhányan (4 fő), de egy országos hatókörű, több egyetem kutatóinak közreműködésével megvalósított online konferencián (Tabu a gyermekirodalomban, 2021) vettek részt a MűOK hallgatói képviselői. Szereplésüket a média (rádió, online sajtó) eredményesnek és figyelemre méltónak tartotta (Gődény, 2022).

Megújult tagsággal és új kutatói tervekkel 2022 tavaszán kezdte meg történetének új korszakát a MűOK. Kétségtelen, a tagok motiválása ma több praktikus mozzanatot kell, hogy tartalmazzon, mint korábban, és a kutatócsoport vezetőségének elveit, ma talán még inkább, mint a kezdetekkor, az oktatói elhivatottság, a jó stratégia és a kitartás kell, hogy jellemezze. Kétségtelen továbbá, hogy a pedagógiai motiváció eredménye a hallgatók kisebb körére (elsősorban óvodapedagógus és tanító szakos hallgatók) és alacsonyabb létszámra (15-20 fő) terjed ki. Ugyanakkor új jelenségként könyvelhető el az, hogy a közös feladatokba való bevonódottság mértéke, a célokkal való azonosulni tudás intenzívebbé vált, a „jelenléti formák” régi (pl. részvétel strukturált tartalmú megbeszéléseken) és új formáinak (pl. közös videókészítések, tv-riportok alanyaiként való megnyilatkozások) kipróbálási lehetősége a kutatócsoport tagjaira ösztönzőleg hat. Az eredmények legalábbis – egy 2022-ben megvalósított művészeti program (*Kész csoda!*) és egy Pilinszky János illusztrált meséinek hatását vizsgáló gyermekkönyv-kutatási projekt – a munkában való hallgatói elmélyültséget látszanak bizonyítani. A 2023-2024-ben folytatott silent book-kutatások pedig egy kvázi-szeparatív működés életképességének kipróbálására is alkalmat adtak: a hallgatók kisebb csoportokban, egy-egy választott vizsgálati helyszínhez (óvodai intézményhez) kötődve, a vizsgálat tárgyául megjelölt silent bookra vonatkozó, csak az adott csoportban érvényesített kérdéssort fejlesztve, végeztek kutatást.

Szám adatokkal összegezve az eddigieket: 2010 óta a MűOK művészeti-tudományos programjaiban egyéni szereplőként több, mint 500 fő vett részt, csoportos (mozgásművészeti előadásban) további 100 fő, a diploma megszerzése után aktív szerepet vállalt 14 fő pedagógus.

MűOK-projektek

A komplex művészeti nevelés elméletének terminológiájában fogalmazva az elmúlt több, mint egy évtized kulturális-művészeti programjai a MűOK-ban elsősorban az „összművészeti rendszer”, míg a művészeti értékek befogadási folyamatát vizsgáló művészeti- és tudományközi kutatások az „egygyökerűség” elvére épültek.

Az „összművészeti rendszer” elve – művészeti programok

A művészeti ágak (képzőművészet, zene, tánc, irodalom, építészet stb.) átjárhatóságának elvére építő teoretikus hagyomány szerint a világ érzéki alapú megismerése egyrészt a konvergencia, azaz a médiumok és jelrendszerek közti átfedés révén, másrészt a komplexitás, a művészetek referenciaterületeinek egymást kiegészítő viszonya révén valósul

meg (Skrapits, 2014)². A műhelynek azok a tematikus programjai, melyek egy-egy jól körülhatárolható kérdés vagy egy egyetemes művészeti szimbólum többszemponú bemutatását tűzték ki célul, lényegében ennek az elvnek a mentén strukturálódtak. 2009 és 2024 közt, a 26 alkalomból 7 alkalommal, mozgásművészeti, zenei (énekes és hangszeres), irodalmi, báb- és képzőművészeti (álló- és mozgóképi) elemek felhasználásával összesen több, mint 300 résztvevő közreműködésével, alkalmanként 80-100 fős közönség előtt mutatta be a csoport a medve, a fa, az ötös szám és a fény szimbolikája és kultúrtörténete köré szervezett programokat. Az előadók a SZTE JGYPK hallgatói, valamint a Tanító- és Óvóképző Intézet, a Művészeti Intézet, a SZTE Bölcsészettudományi Kar, a Pázmány Péter Tudományegyetem, a Kecskeméti Főiskola oktatói voltak (1. táblázat).

1. táblázat: *Kulturális és művészeti programok a SZTE JGYPK Művészettel az Oktatásért Kutatócsoportjában, 2010–2024.*

időpont	rendezvény címe	meghívott előadó által képviselt intézmény
2010. március 9.	MedvEst	-
2010 ősze	Fa-art fotópályázat	SZTE BTK
2010. október 20.	Fa-art kulturális est	SZTE BTK
2012 áprilisa	Éjszakai tölgyfa – kiállítás gyermekek és a Művészeti Intézet hallgatóinak illusztrációiból	-
2013. március 26.	Mi a MűOK?	-
2014. november 5.	5-let(T) Az ötéves Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport művészeti-tudományos estje	SZTE JGYPK TÓKI Játékos Matematika Kutatócsoport
2015. szeptember 29.	Fény és árnyék. A Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport művészeti estje	SZTE JGYPK TÓKI Játékos Matematika Kutatócsoport
2016. március 22.	Család a tündérmesékben. Dr. Bárdos József könyvbemutatója	Kecskeméti Főiskola
2018. február 27.	Mese, mese, már ma. A MűOK vendége Dr. Bárdos József	Kecskeméti Főiskola
2018. december 4.	A könyvek életre kelnek - Bevezetés az interaktív könyv elméletébe és gyakorlatába a BOOKR Kids alkalmazásaival. Könyvbemutató	BOOKR Kids Kft. ELTE
2021. november 5., 28.	A Tabu a gyermekirodalomban című tanulmánykötet bemutatói	Károly Gáspár Református Egyetem Eszterházy Károly

² Gazdagon példázza az összművészeti alkotásokat Agáta Csehiová és Anita Tóth-Bakos legutóbb megjelent kötete (Csehiová & Tóth-Bakos, 2022).

	Budapesten és Szegeden	Katolikus Egyetem ELTE Magyar Népmeseinkincstár Mesepedagógia Műhely Magyar Gyermekirodalmi Intézet
2022. március 29.	Kész csoda! Verses összeállítás a Csodaceruza magazin irodalmi anyagából	Szegedi ÓVI Vedres Utcai Tagóvodája
2023. április 18.	Öregek a mesékben. A MűOK vendége Dr. Bárdos József Professor Emeritus	Neumann János Egyetem

Forrás: szerző

Példaként kiemelve az „összművészeti” koncepciók közül a MedvEst című, legelső MűOK-rendezvényt, ennek értékkepző ereje egyrészt, a személyiséget tekintve, a státusok (hallgató, pedagógus, oktató, művész), másrészt a képviselt művészeti (rész)területek és közvetítési módok (fagott- és gitárzene, zongorajáték, szcenikus mondókák, vers- és mese-mondás, játék-kiállítás) sokféleségében rejlett. A több hónapon keresztül tartó felkészülési idő módot adott a tagságnak a különböző művészeti alkotások hatásmechanizmusának megismerésére, a saját előadói, szervezői, kommunikációs, szociális stb. képességek kipróbálására, fejlesztésére. A legutóbb megszervezett, a rendszerváltozás után a gyermekirodalom hazai emancipálásában jelentős szerepet vállaló Csodaceruza magazin évfordulós ünnepségén az összművészeti projekt korosztályos „kiterjesztésére” tett kísérletet a kutatócsoport, annyiban legalábbis, hogy a magazin szöveg- és képanyagának célközönségre gyakorolt hatását nemcsak empirikus kutatási eszközökkel mérte, de ezek prezentálásnak is teret adott: az oktatók és a hallgatók egy kisgyermekkel közösen megvalósított műsor keretében mutattak be verseket, meséket és illusztrációkat.

Az „egygyökerűség” elve – kutatási programok

A Németh László és Kodály Zoltán nevéhez kapcsolt „egygyökerűség” művészetpedagógiai elvének lényege a különböző művészeti ágak és diszciplínák viszonyrendszerének, a köztük lévő analógiák, kapcsolódási pontok és közös mintázatok felfedez(tet)ése (Skrapits, 2014). E koncepció mellett fontosnak tartva azt a jelenkor művészettudományos gondolkodását meghatározó álláspontot is, miszerint tudomány és művészet nem egymástól független, nem is egymással ellentétes, hanem korrelatív fogalmak, és velük az emberi megismerés különböző aspektusai írhatók le (Marosi, 2007), a MűOK a vonatkozó és profiljához illeszkedő vizuális-irodalmi műfajok közül a képeskönyvet és az interaktív mesekönyvet állította kvalitatív és empirikus vizsgálatainak középpontjába. A ma is folyamatos kutatások két szempontból innovatívak: témájukat és módszereiket illetően. A harmadik évezred első évtizedében a hazai irodalomtudományban emancipálatlan gyerekirodalom-kutatás, ezen belül a képeskönyv-kutatás jónéhány alapkérdése ugyanis tematizálatlan vagy tisztázatlan volt, a képeskönyv műfaj nemcsak általános elméleti, de a befogadás folyamatának empiriája (a kortárs illusztrációk, valamint a vers- és meseszövegek művészi hatásának) szempontjából is feltérképezetlen. Ez a hiány inspirálta a 2012-ben megkezdett adatfelvételeket, amelyek során a felhasznált kérdőívek pilot jellegűek voltak (a kvalitatív kutatási módszernek megfelelően körkörös szerkesztettek és az eredmények tükrében alteráltak), céljuk az esztétikai-poétikai jellemzők kisgyermek befogadókra, valamint a könyvek közvetítőire (a pedagógusokra és a szülőkre)

gyakorolt hatásának feltérképezése volt. Az eredményeket három, a Magyar Gyermekirodalmi Intézettel együttműködésben megrendezett hallgatói konferencia előadás-sorozata foglalta össze (2. táblázat).

A képes- és illusztrált könyvet digitálisan kiterjesztő, a gyermekirodalmat új platformra helyező, sőt forradalmasító műfajhoz, az interaktív mesekönyvhöz kapcsolódó kutatásokat magyarországi viszonylatban a legelsőként számon tartott – interaktív könyv, *A kiskakas gyémánt félkrajcárja*-adaptációt tesztelte. A mintegy 200 óvodás és kisiskolás korú alany körében végzett kutatás adatfelvételeinek célja az Arany László-i mese digitális feldolgozásának kisgyermek felhasználókra gyakorolt hatása, valamint a nyomtatott képeskönyv-variációk befogadási folyamata jellemzőinek összevetése volt. A méréseket a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem fejlesztőivel, a Kreatív Technológia Laborral együttműködésben végeztük, az eredményeket a Torinói Egyetemen megrendezett, irodalom és média összefüggéseinek kérdéseit tematizáló IGEL konferencián, valamint az országos hatókörű szegedi App-nap programsorozatában mutattuk be (Ruttkay & Varga, 2014; App-nap, 2014).

2013-2014-ben a műhely az egyik első magyar nyelvű – a kutatási programmal kísért alkalmazások közt pedig a legelsőként számon tartott – interaktív könyv, *A kiskakas gyémánt félkrajcárja*-adaptációt tesztelte. A mintegy 200 óvodás és kisiskolás korú alany körében végzett kutatás adatfelvételeinek célja az Arany László-i mese digitális feldolgozásának kisgyermek felhasználókra gyakorolt hatása, valamint a nyomtatott képeskönyv-variációk befogadási folyamata jellemzőinek összevetése volt. A méréseket a Moholy-Nagy Művészeti Egyetem fejlesztőivel, a Kreatív Technológia Laborral együttműködésben végeztük, az eredményeket a Torinói Egyetemen megrendezett, irodalom és média összefüggéseinek kérdéseit tematizáló IGEL konferencián, valamint az országos hatókörű szegedi App-nap programsorozatában mutattuk be (Ruttkay & Varga, 2014; App-nap, 2014).

2014-2015-ben egy közismert Aesopus-mese, *A tücsök és a hangya* képeskönyv-variációinak, valamint a nemzetközi felhasználói piacon ismert alkalmazások, a TabTale és a Clue Pop The Ant and the Grasshopper-interaktív mesekönyveinek felhasználói tapasztalatait mérte a MűOK. A fontosabb témák a következők voltak: Az előzetes szövegismeret és a felhasználói tapasztalat különbségei; Prioritások az álló- és a mozgóképi elemek érzékelési folyamatában; Előnyök és hátrányok: a mesei adaptációk esztétikai hatása a 3-8 éves korú gyerekekre, a tanulásban akadályozott kisiskolásokra és hármaskörűkre; Az óvó- és a szociálpedagógus, valamint a tanító szakos hallgatók mint közvetítők tetszési indexe. A felsorolt témák kutatását 35 fő folyamatos közreműködésével, több hónapon át folytatták a műhely tagjai, az eredményeket hallgatói előadások összegezték A Kicsi, a Szorgos és a Lusta: Előadásorozat a Kiskakas gyémánt félkrajcárja, valamint A tücsök és a hangya interaktív könyves adaptációinak empirikus kutatásairól című konferencián (A Kicsi, a Szorgos és a Lusta, 2015).

2016-tól a MűOK-kutatások célja az ún. aktív-transzformatív részvételt feltételező fejlesztések, azaz olyan alkalmazások vizsgálata, amelyek korábban nyomtatásban már megjelent képeskönyveket adaptálnak multimediális környezetbe. Ezek a legnagyobb közép-kelet-európai startup céggel, a BOOKR Kids-szel folyamatos kapcsolatban zajló adatfelvételek az utóbbi évben jelentős szakmai, és szociális vonatkozásban is értékelhető eredményeket hoztak a MűOK-nak. Az együttműködés, amelynek tematikusan az alkalmazások nyelvi és képi jellemzőinek, így a készségfejlesztési, kommunikációs, befogadáselméleti kérdések mellett a művészeti-esztétikai értékek vizsgálata és közvetítése is célja – a maga keretei között – példázza a „kiterjesztett egyetemek” ún. tudástranzfer folyamatait. Az Ertzkowitz névéhez köthető, az új típusú intézményi működés lényegét modelláló Triple Helix koncepció szerint ugyanis az egyetemi-tudományos, a gazdasági és a kormányzati szervek három résztvevő kapcsolatán keresztül alkot az egyetem komplex innovációs faktort. Mátrixszerűvé válik: a kutatóknak és oktatóknak átjárása van a fejlesztő központokba, lehetőség nyílik a hallgatók bevonására mind a kutatásba, mind az innovációk gazdasági alkalmazásaiba (Rámháp, 2017). A műhely tevékenységei vonatkozásában ez azt jelentette, hogy 2016–2020 közt a BOOKR

Kids szakmai szempontból a MűOK adatfelvételei és a műhellyel kapcsolatban álló szakértők véleménye alapján adott publicitást a saját pedagógiai fejlesztéseinek, a közös munkát kutatókódk, személyi státusz (gyakornoki munka) felkínálásával, workshopok szervezésével biztosította. A modell harmadik, kormányzati szervként megnevezett szereplőjének feladatkörét pedig a hivatalos oktatáspolitikai programot képviselő Digitális Jólétprogram látta el, mely 2017-2019 közt pályázati kerettel támogatta a cég és a SZTE által közösen indított, a JGYPK által akkreditált *Az interaktív könyv. Olvasás- és szövegértés-fejlesztés a BOOKR Kids digitális könyveivel* című. 30 órás pedagógus-továbbképzési tanfolyamot.

2. táblázat: *Művészet- és tudományközi kutatások a Szegedi Tudományegyetem Művészettel az Oktatásért Kutatócsoportjában, 2010–2024.*

időpont	rendezvény címe	társszervező/ meghívott előadó által képviselt intézmény
2011. május 10.	I. K ³ – képes-könyv-kritika	-
2011. október 27.	Tehetséggondozás az alsó tagozatban	társszervező: Vasvári Pál Általános Iskola, Székesfehérvár meghívott előadó által képviselt intézmény: Vasvári Pál Általános Iskola, Székesfehérvár Pannon Egyetem
2012. április 27.	A Fa: fa-ábrázolások a művészetekben	meghívott előadó által képviselt intézmény: Pázmány Péter Katolikus Egyetem
2013. április 24.	II. K ³ – képes-könyv-kultúra	társszervező: SZTE JGYPK TÓKI Játékos Matematika Kutatócsoport
2014. április 15.	App-nap. Az interaktív mesekönyv	társszervező: MOME Kreatív Technológia Labor meghívott előadó által képviselt intézmény: MOME Kreatív Technológia Labor Magyar Gyermekirodalmi Intézet ELTE TÓK Kecskeméti Főiskola
2015. május 6.	A Kicsi, a Szorgos és a Lusta. Előadássorozat a Kiskakas gyémánt félkrajcárja, valamint A tücsök és a hangya interaktív könyves adaptációinak empirikus kutatásairól	-

16th International Conference of J. Selye University, 2024
Pedagogical Sections

<i>2015. szeptember 24.</i>	Az interaktív könyvek empirikus kutatásai a Művészettel az Oktatásért Kutatócsoportban. Előadások a Kutató hallgatók éjszakáján	-
<i>2016. november 15.</i>	III. K ³ – képes-könyv-kutatás	-
<i>2017. május 9.</i>	Ki látott, ki hallott? Előadás-sorozat a Móra Kiadó - BOOKR KIDS elektronikus könyveinek empirikus kutatásairól	társszervező: BOOKR Kids Kft. meghívott előadó által képviselt intézmény: BOOKR Kids Kft.
<i>2021. május 14–15.</i>	Tabu a gyermekirodalomban. Online konferencia	meghívott előadó által képviselt intézmény: Neumann János Egyetem Károli Gáspár Református Egyetem Magyar Népmesekincstár Mesepedagógia Műhely Magyar Gyermekirodalmi Intézet Szegedi Tudományegyetem BTK Debreceni Református Hit-tudományi Egyetem Pompás Napok Egyesület Újvidéki Egyetem Zombori Tanítóképző Kar Magyar Képzőművészeti Egyetem Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre
<i>2022. március 29.</i>	Kész csoda! Beszélgetés Csodacerua magazin főszerkesztőjével, valamint a 3-6 éves gyermekekkel készített interjúk bemutatása	meghívott előadó által képviselt intézmény: Csodacerua Szerkesztősége Szegedi ÓVI Vedres Utcai Tagóvodája
<i>2022. május 11.</i>	Pilinszky-mesék 0–99 éveseknek. A Pilinszky-mesék empirikus kutatásainak bemutatása; kerekasztal-beszélgetés Pilinszky-kutatókkal	MTA BTK Irodalomtudományi Intézet Pázmány Péter Katolikus Egyetem Szegedi Tudományegyetem BTK Solis Consort Régizenei Műhely Szegedi ÓVI Vedres Utcai Óvodája

		Szegedi Tudományegyetem Napközi Otthonos Óvodája
2022 – 2024.	Silent book -kutatások	Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre Pázmány Péter Katolikus Egyetem ELTE Szegedi Tudományegyetem BTK Bródy Sándor Könyvtár Csimota Kiadó Pagony Kiadó Cerkabella Kiadó Szegedi ÓVI tagóvodái Szegedi Tudományegyetem Napközi Otthonos Óvodája

Forrás: szerző

A 2017-ben az esettanulmányok eredményeit bemutató, *Ki látott, ki hallott?* című konferencián a fejlesztők, a kutatók, a műhely óvoda- és szociálpedagógus szakos hallgatói, valamint – alumni program keretében – friss diplomás pedagógusok közösen tartottak előadásokat a digitalizált, interaktív könyvbe transzponált, kortárs irodalmi és képzőművészeti (illusztrációs) alkotások hatásáról, kommunikációs jellemzőiről (például: *Tetűmese, Ki ette meg a málnát?, Mesélek a Zöld disznóról, Terka a világ körül*) (Ki látott, ki hallott, 2017). Néhány tárgyalt téma: az interakcióra motiválás feltételei; akusztikai és képi közvetítés; az „elmélyült olvasás” kérdése; képeskönyv és interaktív könyv. Az előadások szerkesztett változata helyet kapott az interaktív könyvek oktatási-nevelési folyamatban történő felhasználását Magyarországon először tematizáló, *A könyvek életre kelnek: Bevezetés az interaktív könyv elméletébe és gyakorlatába a Bookr Kids alkalmazásaival* című kötetben. A MűOK hallgató státusú, a JGYPK óvoda- és szociálpedagógus szakos (tanulmányaikat még folytató, illetve már diplomát szerzett) tagjai a harmadik fejezet hat tanulmányát írták (Boldog et al., 2018. 78–106. old), közülük többen közreműködtek a kötet kari bemutatóján is (A könyvek életre kelnek, 2018). A művészeti (álló- és mozgóképi, irodalmi) értékeknek az „egygyökerűség” tradicionális elve mentén, ám új és flexibilis módszerekkel történő kutatása hasznosságát több hazai platform is elismerte (lásd többek közt Nem akárhik mondják, 2017; Tóth, 2018; Kocsis, 2018; Fehérváry-Ménes, 2022).

Kortárs gyermekkönyvek szövegeit és illusztrációit vizsgálta a MűOK 2021-ben megvalósított, a gyermekirodalmi tabutémákat feltérképező projektje, mely kapcsolódott a SZTE JGYPK API Óvodapedagógus-képző Tanszéke által szervezett online konferencia témájához (Tabu a gyermekirodalomban, 2021). A kutatócsoport elsőéves óvodapedagógus szakos hallgató tagjai a következő kérdések online kérdőíves módszerrel történő (kismintás) feltérképezésére vállalkoztak: milyen téma „nem való” egy gyerekkönyvbe, és e kérdés milyen kritériumok mentén vizsgálható, továbbá a válaszadást mennyiben határozza meg a szociális háttér; van-e különbség a pedagógusok és a pedagógusi hivatást nem gyakorló alanyok válaszai közt, elsősorban a halál, a gyász, a háború, a felvilágosítás, a betegség, a fogyatékosság, a fekete-pedagógia közvetíthetőségének kérdése tekintetében. A konferenciát és az előadások szerkesztett változataiból készült kötet (Varga et al., 2021) megjelenését a téma iránt érdeklődő olvasók és a szűkebb szakmai közönség is elismeréssel fogadta (Gökhan & Pataki, 2021).

2022–2024-ben a műhely illusztrációs és képeskönyv-kutatásai, a szöveg-kép arányok tekintetében lényegében a skála két végpontjának vizsgálatára irányultak. Míg ugyanis a komplex költői képek és összetett nyelvhasználat jellemezte Pilinszky-mesék és illusztrációik kisgyermek befogadókra gyakorolt hatásának 2022-ben folytatott vizsgálata (természetesen szövegközpontú volt, addig a 2023-2024-ben megvalósított silent book-kutatások a képre fókuszáltak, a képi narráció kiépülése feltételeit vizsgálták. Az első eredményeket a kutatócsoport vezetője országos fórumon mutatta be (Varga, 2023), a legutóbbi adatfelvételek megfigyeléseiről pedig (például arról, hogy milyen összefüggések tapasztalhatók az 5-6 éves korosztály képi és nyelvi reprezentációi közt; milyen képi struktúra segíti elő leginkább a narratíva megértését stb.) a MűOK hallgatói tagjai kerekasztal-beszélgetés keretében számoltak be a 95. Ünnepi Könyvhét és 23. Gyermekkönyvnapokon (Újszászi, 2024).

ÖSSZEGZÉS

A tanulmány a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Karán 2009 óta működő Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport célkitűzéseit, szerkezeti felépítését és projektjeit mutatta be, ezen túl a magyarországi oktatásügyi és kulturális kontextusok változásainak háttere előtt vázolta fel a kutatócsoport történetének fontosabb eseményeit. Középpontba helyezte azokat az intézményi szerkezettel, az oktatói-kutatói humánerőforrással és a hallgatói tagság integrálásával kapcsolatos kérdéseket, melyek a szervezet új „paradigmájának” kialakulásához, azaz új pedagógiai és módszertani stratégiák kialakításához és értékékként való elfogadásához vezettek el.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- [1] A Kicsi, a Szorgos és a Lusta. Előadássorozat. Szeged, SZTE, 2015. május 6.
Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport weboldala.
http://muok.ucoz.hu/index/a_kicsi_a_szorgos_es_a_lusta/0-42 [2024. 07. 11.]
- [2] A könyvek életre kelnek. Kötetbemutató. Szeged, SZTE, 2018. december 4. *Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar weboldala.* <http://www.jgypk.u-szeged.hu/hirek/szte-jgypk-2018-december/konyvek-eletre-kelnek> [2024. 07. 11.]
- [3] App-nap: Az interaktív mesekönyv. Konferencia. Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport – Moholy-Nagy Művészeti egyetem Kreatív Technológia Labor. Szeged, SZTE, 2014. április 15.
Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport weboldala.
http://muok.ucoz.hu/index/app_nap/0-30 [2024. 07. 11.]
- [4] Boldog, A., Daróczi G., Horváth, D., Horváth, D., Richter, G. & Varga, E. (2018). *A könyvek életre kelnek. Bevezetés az interaktív könyv elméletébe és gyakorlatába a BOOKR Kids alkalmazásaival.* Móra-BOOKR Kids Kft.
- [5] Csehiová, A. & Tóth-Bakos, A. (2022). *Művészet - edukáció – terápia. Inspirációk, kölcsönhatások, interdiszciplináris megközelítések.* 1. vyd. Univerzita J. Selyeho
- [6] Fehérváry-Ménes, A. (2022). Interaktív mesekönyv – hasznos vagy káros? *Nők Lapja.* <https://www.noklapja.hu/aktualis/2022/04/24/interaktiv-mesekonyv-barat-vagy-ellenseg/> [2024. 08. 03]
- [7] Gődény, G. A. (2022). Amiről nem lehet beszélni, arról hallgatni kell? *Katedra*, 29(9), 20–23.
- [8] Gökhan, A. & Pataki, M. (2021). *A mesében nem létezik tabu.* <https://igyic.hu/tanari/a-meseben-nem-letezik-tabu.html> [2024. 06. 16.]
- [9] Ki látott, ki hallott? Előadássorozat a Móra Kiadó - BOOKR KIDS elektronikus könyveinek empirikus kutatásairól (2017). Konferencia. Szeged, 2017. május 9.
Művészettel az Oktatásért Kutatócsoport weboldala. <http://muok.ucoz.hu/index/ki-lattott-ki-hallott/0-57> [2024. 07. 11.]
- [10] Kocsis, B. (2018). Első lépések az interaktív könyvek világában. *Szegedi Egyetemi Magazin*, 2018. február 12.
- [11] Marosi, E. (2007). Művészet, tudomány – művészettudomány. *Magyar Szemle*, 16(7-8), 156–163.
- [12] Nem akárcik mondják: ezt a magyar mesekönyv-alkalmazást minden kisgyereknek érdemes megmutatni. (2017). *Heti Világgazdaság.*
http://hvg.hu/tudomany/20170908_bookr_kids_mesekonyv_mese_alkalmazas_kutatas_szte [2024. 07. 11.]
- [13] Petőné Csuka, I. (2014). *Emberitőke-elemzés a felsőoktatásban oktatók körében.* 2014.
<https://ideas.repec.org/h/pkk/vf2104/301-310.html> [2024. 08. 03.]
- [14] Rámháp, Sz. (2017). *Felsőoktatási továbbtanulási motivációk Magyarországon a változó ifjúság és a piacosodó felsőoktatás tükrében.* Doktori disszertáció, 2017.
https://rgdi.sze.hu/images/RGDI/honlapemei/fokozatszerzesi_anyagok/Ramhap_Szabolcs_doktori_disszertacio.pdf [2024. 08. 12.]
- [15] Ruttkey, Zs., Varga, E. (2014). *Illustration, interaction and text in interactive books for early readers.* IGEL: International Society for the Empirical Study of Literature and Media. L'Università di Torino. Torino, 2014. július 21–25.

- [16] Schweps, T. (2014). Affordances of An App a Reading of The Fantastic Flying Books of Mr. Morris Lessmore. *Nordic Journal of ChildLit Aesthetics*, 5(1). <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.3402/blft.v5.24169> [2024. 08. 03]
- [17] Skrapits, B. (2018). *Komplex művészeti nevelés értelmezése hazai példák alapján*. 2018. <https://ofi.oh.gov.hu/publikacio/komplex-muveszeti-neveles-ertelmezese-hazai-peldak-alapjan> [2024. 06. 12.]
- [18] Tabu a gyermekirodalomban. Tanulmánykötet-bemutató. Budapest, Jókai Klub, 2021. november 5. *Hegyvidéki Önkormányzat weboldala*. <https://hegyvidek.hu/aktualis/programajanlo/tabu-gyermekirodalomban> [2024. 08. 16.]
- [19] Tóth, I. (2018). Végtelen sztori. Olvasás – a jó illusztráció fejleszti a fantáziát, a bővli viszont elkényelmesít. *Magyar Idők Lugas*, 2018. június 19. <https://magyaridok.hu/lugas/vegtelen-sztori-3177802/> [2024. 08. 12.]
- [20] Újszászi, I. (2024). *A szöveg nélküli mesétől a jó tankönyveken át az egyetemi „heuré-ka” központig*. https://konyvhetszeged.sk-szeged.hu/wp-content/uploads/2024/06/SZTE_Konyvheti_programja.pdf [2024. 06. 12.]
- [21] Varga, E. (2020). *Az interaktív könyv: Teóriák és példák*. L'Harmattan Kiadó
- [22] Varga Emőke, Turcsányi Enikő & Pusztai Virág (Szerk.) (2021). *Tabu a gyermekirodalomban*. Magyar Gyermekirodalmi Intézet
- [23] Varga, E. (2024). Képekről mesélek. Előadás a silent book kisgyermekkorai befogadásáról. Budapest, Deák 17 Galéria, 2023. december 15. *Deák 17 Galéria weboldala*. <https://www.deak17galeria.hu/programok/a-silent-book-szakmai-szemmel/> (0:46–1:15 perc) [2024. 06. 12.]